

Υπέρ αξιοκρατίας

Από τον ΘΕΟΔΩΡΟ Ν. ΤΣΕΚΟ

Πώς συνδέεται η αξιοκρατία προσώπων και η επίδοση των υπηρεσιών στους δημόσιους οργανισμούς. Πώς συνδυάζονται οι ατομικές ικανότητες με την οργάνωση της εργασίας. Και τέλος, πώς η αξιοκρατική αρχή ως σύνθεση «ανάμεσα στην προσωπική αξία ή ικανότητα και τη συστημική ή λειτουργική ικανότητα» εμποδώνει τη βεβηρημένη σύζευξη αποτελεσματικότητας και νομιμοποίησης. Οι απαντήσεις, σε ένα βιβλίο τεκμηριωμένο και πρακτικά και θεωρητικά. [ΤΒ]]

Στον Πίτερ Ντράκερ, εκ των «γκουρού» του μάνατζμεντ, αποδίδεται η ρήση: «Οι οργανώσεις είναι μικρές κοινωνίες. Είναι, σε τελική ανάλυση, οι άνθρωποι που τις στελεχώνουν». Στη φράση αυτή συμπυκνώνεται η κεφαλαιώδης σχέση μεταξύ ενός οργανωσιακού συνόλου και των φυσικών προσώπων που το απαρτίζουν. Μια οποιαδήποτε οργάνωση, δημόσια ή ιδιωτική, κάθε παραγωγικό σύνολο που θέτει στόχους και επιδιώκει την επίτευξή τους, συγκροτείται από κανόνες, διαδικασίες, υποδομές και φυσικά πρόσωπα. Και είναι ακριβώς τα φυσικά πρόσωπα που καθιστούν τον κάθε οργανισμό ζώντα και δρώντα. Κανόνες, διαδικασίες και υποδομές χωρίς την ανθρώπινη βούληση και κρίση, χωρίς τις επιλογές και την ενέργεια του έμφυτου δυναμικού, παραμένουν ύλη αδρανής. Είναι η ανθρώπινη δραστηριότητα που ενεργοποιεί τις λοιπές οργανωσιακές συνιστώσες. Και είναι η ανθρώπινη ικανότητα, η αξιοσύνη του στελεχιακού δυναμικού, που, υπό προϋποθέσεις, διασφαλίζει την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα του οργανισμού.

Η αξιοκρατία λοιπόν, είναι ακριβώς το στοιχείο που συνδέει το πρόσωπο με το σύνολο. Η προτίμηση προς ένα πρόσωπο και η προώθησή του έναντι άλλων, η επιλογή του δηλαδή και η προαγωγή του με βάση την προσωπική του αξία –για να αναφερθούμε σε δυο μόνο κρίσιμες λειτουργίες της διοίκησης του ανθρώπινου δυναμικού– είναι στοιχεία που επηρεάζουν συνολικά τον οργανισμό και ατομικά τα στελέχη του.

Ως προς τα στελέχη, η αξιοκρατία συνιστά πάλαιο υποκείμενο και βελτιστοποίησης της εργασιακής προσπάθειας και απόδοσης. Το περί δικαίου αίσθημα, όπως έχει δείξει κυρίως ο αμερικανός οργανωσιακός ψυχολόγος Στίβεν Άνταμς (Stacey Adams), με το υπόδειγμά του της Θεωρίας της Δικαιοσύνης (Equity Theory), παίζει κεντρικό ρόλο στη συμπεριφορά των εργαζομένων. Η συγκριτική στάθμιση

Σκίτσο του Αρκά.

της σχέσης προσπάθεια - επιβράβευση (η υποκειμενική αντίληψη, δηλαδή, του αν η προσπάθεια που καταβάλει ένας εργαζόμενος αναγνωρίζεται και ανταμείβεται κατ' αξίαν, ήτοι με τρόπο αναλογικό προς εκείνον που ακολουθείται για τους λοιπούς συναδέλφους του) γεννά συναισθήματα δικαίας ή άδικης αντιμετώπισης που, με τη σειρά τους, ενισχύουν ή αποθαρρύνουν την περαιτέρω εργασιακή προσπάθεια. Ο προαναφερθείς Πίτερ Ντράκερ, άλλωστε, έγραψε αλλού πως «τα μέλζονος σημασίας κίνητρα για την αποτελεσματικότητα και την παραγωγικότητα είναι περισσότερο κοινωνικά και ηθικά παρά οικονομικά».

Ως προς τον οργανισμό ως σύνολο, η αξιοκρατική επιλογή στελεχών, δηλαδή η τοποθέτηση των κατάλληλων ανθρώπων στις κατάλληλες θέσεις με βάση τις ικανότητές τους, μπορεί –σε συνδυασμό και με άλλες οργανωσιακές προϋποθέσεις– να βελτιστοποιήσει τη λειτουργία του οργανισμού αυτού, άρα να μεγιστοποιήσει την απόδοσή του.

Την πολυδιάστατη αυτή σχέση μεταξύ αξιοκρατίας και οργανωσιακής απόδοσης, καθώς και τη θέση της μεταξύ ατομικού και συλλογικού, διερευνά, μεταξύ άλλων, στο πρόσφατο βιβλίο του ο δημοσιολόγος –σύμβουλος του ΔΣΕΠ και τέως νομάρχης Μαγνησίας– Απόστολος Παπατόλιας. Επιλέγοντας να προσεγγίσει

το θέμα του, όχι μόνο υπό την κανονιστική οπτική αλλά μέσα από τις πολλαπλές του διαστάσεις, δίνει στο πόνημά του μια σύνθετη αρχιτεκτονική την οποία αποτυπώνει και στον υπότιτλο του βιβλίου: «Θεωρητικές καταβολές, συνταγματική θεμελίωση και θεσμική πρακτική».

Τη δικαίως προσέγγιση της αξιοκρατίας, και ειδικότερα τη συνταγματική της διάσταση, πραγματεύεται ο συγγραφέας στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, στα κεφάλαια 1 περί του ατομικού δικαιώματος στην αξιοκρατική μεταχείριση (σε 181-244), και 2 περί της αξιοκρατίας ως συνταγματικής αρχής (σε 245-287). Πριν ωστόσο επιχειρήσει την κανονιστική θεμελίωση της έννοιας θέτει, στο πρώτο μέρος, βασικά ερωτήματα από το πεδίο της πολιτικής φιλοσοφίας, διερευνώντας τη σχέση της αξίας με τη δικαιοσύνη και την ισότητα. Σχίζητά εδώ, για παράδειγμα, τις αντιλήψεις του Ρωλς περί ακριβοδίκαιης αντιμετώπισης των μελών ενός κοινωνικού συνόλου, με κριτήριο τη συμβολή τους στο κοινό καλό και την πρόσληψη των ατομικών ικανοτήτων ως μέρους ενός «κοινού κεφαλαίου» που τους προσδίδει αξία όχι αυτοτελώς, αλλά «σε συνάρτηση με ένα σύστημα γενικά αποδεκτών κανόνων κοινωνικής συνεργασίας» (σ. 44-45). Σχίζητά επίσης τη διάκριση του Ντιούρκιν μεταξύ «επιλογής και

Απόστολος Ι. Παπατόλιας, Η αξιοκρατία ως αρχή και ως δικαίωμα, Παπατζήση, Αθήνα 2019, 426 σελ.

τύχης» ή «προσώπου και περιστάσεων» και την άποψή του περί «ελεγχόμενης αξιοκρατίας», όπου θετικά επανορθωτικά μέτρα απαιτούνται για τη δίκαιη αντιμετώπιση όσων η φύση, η κοινωνία ή η τυχαία τύχη προίκουν με λιγότερες ικανότητες, ενώ αποκλείονται αντισταθμιστικές παροχές στη μειωμένη αξία που αποτελεί προϊόν προσωπικών επιλογών και υποκειμενικής ηθικής ευθύνης (σ. 50-51).

Από την οπτική της διοικητικής επιστήμης, υπό την οποία επιχειρείται η παρούσα κριτική ανάλυση, το μεγαλύτερο ενδιαφέρον συγκεντρώνουν το κεφάλαιο 4 του πρώτου μέρους όπου συζητείται εκτενώς η σχέση μεταξύ αξιοκρατίας και διοικητικής αποτελεσματικότητας (σ. 137-180), όπως και τα κεφάλαια 3 και 4 του δεύτερου μέρους όπου αναλύεται η αξιοκρατία στις μεθόδους επιλογής και διαχείρισης προσωπικού –μεταξύ των οποίων και σχέση μεταξύ αξιοκρατίας και μονιμότητας (σ. 289-356) αλλά και η «απο-πολιτικοποίηση» ως στοιχείο αξιοκρατικής επιλογής στελεχών (σ. 357-390). Στις παραπάνω ενότητες, σύμφωνα με τα όσα εκτέθηκαν και στις εισαγωγικές παραγράφους του παρόντος σημειώματος, η αξιοκρατία απεκδέεται τα ατομικά της χαρακτηριστικά και γίνεται αντιληπτή ως συντελεστής «της αποδοτικής επίτευξης ενός δεδομένου σκοπού» (σ. 137). Υπό την οπτική αυτή, σύμφωνα με το συγγραφέα, η αξιοκρατική αρχή ως σύνθεση «ανάμεσα στην προσωπική αξία ή ικανότητα και τη συστημική ή λειτουργική ικανότητα» εμποδώνει τη βεβηρημένη σύζευξη αποτελεσματικότητας και νομιμοποίησης (σ. 139).

Εν τέλει, το βιβλίο του Απόστολου Παπατόλιας, μιλώντας εκτενώς στις 425 σελίδες του για την αξιοκρατία από φιλοσοφική, κανονιστική και διοικητική οπτική, καλύπτει ένα κενό στην ελληνική βιβλιογραφία. Θα φανεί χρήσιμο όχι μόνο σε όσους μελετούν τη διοικητική πράξη στην χώρα μας αλλά και σε εκείνους που ευρύτερα –και πολιτικά– προβληματίζονται για την ατομική και συλλογική ηθική και την εφαρμογή τους στον δημόσιο χώρο. ■

Από: